

**UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ „AL. PIRU”**

**REZUMATUL
tezei de doctorat cu titlul**

**Nunta în Vâlcea. Constante structurale și ipostaze diacronice
și sincrone: între ceremonial și spectacol**

DOCTORAND, GĂMAN ISABELLA-ELENA

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC, PROF. UNIV. DR. NICU PANEA

În această lucrare ne-am propus să realizăm o prezentare a nunții ca eveniment și ceremonial atât pe axa diacroniei, cât și în sincronie, analizând dimensiunea ritualică și dimensiunea spectaculară a acesteia. Pentru asta am apelat la strategiile și metodele specifice etnologiei și la cele ale antropologiei culturale, dar și la contextualizări și instrumente ce țin de istoria socială și de istoria mentalităților, cercetarea având, așadar, un caracter interdisciplinar.

Astfel, teza propune, în primul rând, un mod de înțelegere a schimbărilor prin care a trecut nunta de-a lungul timpului, o interpretare cu ajutorul teoriilor recente despre ceremonial, rit/ ritual, spectacol. Îndeplinirea acestui obiectiv general necesită mai multe etape și nivele de descriere și analiză, de ilustrare și identificare a elementelor structurale ale nunții.

Și pentru că nunta face parte din viețile noastre, participând la ea din diferite ipostaze și îndeplinind diferite roluri – cei mai mulți dintre noi inclusiv pe cel principal, am înțeles că această experiență directă se poate folosi pentru *observația participativă*.

Pentru o perspectivă corectă asupra fenomenului nunții e necesară o înțelegere actualizată a ritualului și a camuflărilor sale în „societatea spectacolului” – spectacol care marchează viața socială la toate nivelele sale –, adică să conștientizăm că ritul domină în continuare socialul.

Prin nuntă ia naștere oficial familia, ceea ce duce la reconfigurarea relațiilor de rudenie, la schimbarea statutului social. De aceea am ținut cont și de rezultatele sociologiei familiei, conform cărora, în ultimele decenii calitatea relațiilor din familie s-a îmbunătățit, devenind o relație pură, care există prin ea însăși, fără constrângeri exterioare. Această relație pură nu se rezumă doar la relațiile de dragoste, ci este valabilă și pentru celelalte: părinți – copii, rude, prieteni. Aceasta este o consecință a *emancipării femeii*. În timp, relațiile de putere din cadrul familiei tradiționale au fost slăbite, implicarea părinților în alegerea partenerilor s-a diminuat. Funcțiile sociale au rămas, dar configurarea lor depinde în cea mai mare măsură de alegerile mirilor, iar constituirea familiei nu mai presupune sacrificarea profesională a femeii și definirea sa socială exclusiv prin căsătorie, prin statutul de casnică.

Am analizat aceste schimbări de paradigmă printr-o succesiune de perspective, preluate de la etnologi și antropologi consacrați, cărora le-am adăugat date și informații culese din monografiile de localități cu o circulație foarte restrânsă. Punând cap la cap obiceiurile, textele care intră în repertoriul nunții, cu sugestiile de poetică și interpretarea lor filologică, am fost atenți la dimensiunea ludică și la cea umoristică, la distribuirea și redistribuirea rolurilor, la elementele de „scenografie” ale momentului.

Nunta înmagazinează importante date pentru istoria mentalităților, traversând, ca temă sau motiv, istoria literaturii și istoria artei, contribuind atât la conturarea sensibilității unei epoci, cât și la creionarea naturii relațiilor sociale din aceasta. Multele referințe din textele canonice literare din secolul al XIX-lea, spre exemplu, ne sunt de mare folos pentru pătrunderea în spiritul ipostazelor nunții, în diferitele sale vârste istorice.

Lucrarea presupune un decupaj spațial: județul Vâlcea, motiv pentru care am încercat să stabilim corespondențele dintre obiceiurile acestei zone și cele întâlnite la nivel național și am căutat elementele și obiceiurile specifice ariei delimitate, recurențele și elementele noi.

Titlul lucrării, *Nunta în Vâlcea. Constante structurale și ipostaze diacronice și sincrone: între ceremonial și spectacol*, cuprinde atât acest decupaj, cât și referința asupra timpului, nedelimitat, pentru că explorările noastre merg până spre rădăcinile istorice, adică de unde există documentația, venind până în prezent. Cuprinde, de asemenea, și cei doi termeni care anunță și abordarea praxiologică: ceremonialul și spectacolul.

Nunta ni se prezintă, în contemporaneitate, atât ca un cumul de ritualuri – expresii ale tradiției –, cât și ca un eveniment pe care protagoniștii încearcă să-l particularizeze, având drept „scenarist”, în general, viitoarea mireasă. Sunt menținute obiceiurile, cu mențiunea că se

înlocuiește *ceremonia* cu *spectacolul*, apărând o tensiune în desfășurarea nunții, în urma oscilației între acestea.

Nunta are, așadar, o sferă proprie și nu se continuă în spectacol, ci se dizolvă, își pierde consistența care o definește, se „profanează”, deși, urmărind logica lui Mircea Eliade, supraviețuiește chiar și în aceste forme, în aceste *spectre ale realității*.

Gândirea de tipul magico-ritual a slăbit odată cu *emanciparea* individului, inclusiv în poziționarea față de nuntă. Dar rolurile sale la nivel social n-au scăzut, ci dimpotrivă, și-au păstrat și, din anumite puncte de vedere, și-au amplificat efectele și importanța.

Bibliografia de specialitate a semnalat schimbările care au avut loc în organizarea nunții, dar nu le-a analizat prin prisma tensiunii ce ia naștere la „confruntarea” dintre *ceremonial* și *spectacol*, acesta fiind un element de inovație al lucrării de față. Nu l-am urmărit doar prin elemente descriptive, ci și prin incursiuni analitice care să evidențieze importanța acestui joc antagonist, bazat tocmai pe întâietatea elementelor spectaculare.

Bibliografia despre nuntă este una exhaustivă, sintetizarea unor lucrări și reconstituirea unei narațiuni a „nunții” în județul Vâlcea constituie un obiectiv în sine. De aceea am folosit unele sugestii din studiile de antropologie postmodernă, pentru obținerea unei derulări actualizate a semnificațiilor. Nu ne-am rezumat, așadar, la o panoramare, ci am propus o viziune pe baza unor ipoteze și teorii actuale, explicând modul de asumare de către individ al acestui eveniment, considerat în continuare, și pe bună dreptate, „rit de trecere”.

Urmărind o nuntă din zilele noastre, e greu să departajezi momentele tradiției din care provin *constantele structurale* al nunții, recurențele care țin de modă și vor deveni astfel de *constante structurale*. Din acest motiv, înregistrarea și inventarierea lor capătă și forma predicțiilor, bazate pe o înțelegere complexă a realităților sociale. Spre exemplu, în cuprinsul cărții *Nunta* a lui Simion Florea Marian, una dintre lucrările fundamentale ale domeniului, în secțiunea dedicată momentelor de „după nuntă” nu întâlnim nicio referință la vreun obicei analog „lunii de miere”, obicei care s-a împământenit și în cultura populară românească din ultimele decenii. Deși îl întâlnim foarte des ca ritual de „după nuntă” la multe dintre cuplurile din mediul urban, el nu a suscitat un interes prea mare în rândul cercetătorilor. Pare un obicei importat, dar, chiar și așa, mecanismele care au dus la preluarea lui nu ne pot lăsa indiferenți. Exemplifică nu numai un act de imitație, ci și un mod de „îmbogățire” a evenimentului nupțial, deci surprinde o formă de dezvoltare a sa într-o lume în care călătoria joacă un rol extrem de important.

Agențiile de turism au speculat acest nou obicei și au contribuit din plin la cultivarea lui, realizând, și pe această cale, cât de mult domină spectacolul dimensiunea ceremonială în contemporaneitate.

În această lucrare am încercat, pe de o parte, să stabilim atitudinea față de temă, iar pe de altă parte, să ne creionăm metoda, linia argumentativă prin însușirea unor aspecte teoretice. Am căutat să explicăm, să ne exprimăm motivația și să ne trasăm obiectivele, astfel încât teza să aibă un rol formator, ca o „inițiere” în deprinderea și folosirea mijloacelor etnologiei și antropologiei.

Am gândit lucrarea pe două părți mari care cuprind cinci capitole, cu ilustrări ale desfășurării nunții dinspre general spre particular și dinspre trecut spre prezent.

În prima parte, formată din capitolele I și II și III am avut în vedere fenomenul schimbării, iar din acest motiv ne-am referit nu numai la transformările petrecute în derularea evenimentului, ci și la ritmul acestor transformări în mediul rural, respectiv în mediul urban. Am consultat bibliografia de specialitate impusă în domeniu și recunoscută ca suport pentru studierea fenomenului, prin intermediul căreia am evidențiat segmentele structurale ale nunții, tabloul său general, pe straturi temporale și etape de desfășurare. Apoi am prezentat nunta atenți să identificăm elementele de ceremonial și pe cele spectaculare, nu pentru a le departaja, ci pentru a releva mecanismul prin care procesul nunții s-a schimbat, modalitatea prin care aspecte care țineau de modă au devenit obiceiuri, cu caracter ritualic unele dintre ele, anticipând care sunt elementele care ar putea avea aceeași evoluție.

Această parte are astfel o miză eminentă teoretică, iar metodele pe care le-am folosit au fost, așa cum am amintit și anterior, (1) observația directă, (2) observația participativă (inclusiv din postura de nuntaș și de femeie căsătorită, cu diferite alte roluri – nașă de 4 ori), (3) studiul surselor bibliografice consacrate, interpretate prin teoriile antropologiei.

Un alt obiectiv al lucrării, îl reprezintă și modul de raportare teoretică și deontologică la aceste schimbări. Cum informațiile sunt extraordinar de multe și eterogene despre nunta contemporană în mediul urban, încă nestructurate științific, am căutat să le surprindem pe cele mai generale.

În partea a II-a, formată din capitolele IV și V, am demarat o anchetă în două trepte: recuperarea și consultarea unor materiale și informații prețioase din lucrări cu un circuit foarte restrâns, focalizate pe zona Vâlcei, în general monografiile de localități și antologii de texte. Fixăm, astfel, variantele și constantele pe axa diacroniei. Capitolul al IV-lea este constituit din panoramarea acestui material. Cea de-a doua treaptă a anchetei am realizat-o prin elaborarea unui chestionar, întocmit de noi în parametrii teoretici aprobați de domnul profesor Nicu

Panea, coordonatorul tezei de față și aplicarea lui atât prin munca directă pe teren, cât și prin coordonarea unui grup de optsprezece persoane care au strâns informații în vederea completării acestuia. Au rezultat 21 de răspunsuri, structurate ca atare în partea a V-a a lucrării. Aceasta este și partea cea mai consistentă a demersului nostru, partea originală, în care efectiv am confruntat bibliografia consultată cu realitatea, am comparat două perioade distincte, urmărind în paralel modul în care se desfășura nunta în trecut, în mediul tradițional și transformările care au apărut în zilele noastre, cu obiceiurile preluate din ceremonialul nunții în mediul urban. În această a doua parte am urmărit schimbările din cadrul nunții în localitățile cu un grad mare de rezistență în fața (post)modernizării, în mediul rural, unde conservarea are o altă dimensiune și o altă noimă. Inclusiv aici ne-am păstrat precauțiile deontologice enunțate și susținute anterior. Ultimele două capitole prezintă deci evenimentul nupțial în zona Vâlcei, utilizând un material specific, monografii ale localităților din acest real, informații culese prin observație directă sau din observația directă a unor autori pe care îi cunoaștem și cu care am intrat în dialog pe această temă.

Nunta tradițională – configurează imaginea „clasică” a nunții în Vâlcea, în sec. XX, care este „ilustrată” cu trei eșantioane: Gheorghe Fira, Ion Meïoiu și Constantin Mohanu. Versiunea-standard a nunții vâlcene este numai aceea a lui Gheorghe Fira, care o și intitulează astfel, deoarece surprinde stadiul cel mai vechi (primele decenii ale sec. XX), se referă la zona Vâlcea în ansamblul ei (chiar dacă repertoriul muzical este cules, preponderent, din subzona de sud – Drăgășani) și este publicată sub egida Academiei Române, fiind recomandată, cu autoritate, de Constantin Brăiloiu. Valoarea ei de etalon științific este recunoscută și de etnologul Mihai Pop, care își bazează exegeza nunții românești, în lucrarea *Obiceiuri tradiționale românești*, pe studiul lui Gheorghe Fira, adică pe varianta vâlceană a ceremonialului. Celelalte două variante (Meïoiu și Mohanu) completează imaginea nunții tradiționale în județul Vâlcea. Ipostazele diacronice ale nunții vâlcene sunt evidențiate prin surprinderea obiceiului în următoarele subzone folclorice: Loviștea, Horezu, Drăgășani, nunta „ungurenească” (Vaideeni și Băbeni), Zona Bălcești și Zona Vâlcea.

Am îmbinat munca prin mijloace pur livrești cu munca de teren, care este esențială în redactarea unei lucrări din domeniul etnologiei și cel al antropologiei.

Am avut în permanență în vedere dimensiunea artistică a nunții, fiindcă ea conservă toate dimensiunile menționate, prin ea are loc inclusiv *profanarea* – prin pasaje umoristice și chiar ironice și parodice din interiorul zicerilor și cântecelor. În dimensiunea dramaturgică a evenimentului se întrepătrunde ceremonialul cu spectacolul, iar multe episoade au fost și rămân de un dramatism cu accente și efecte comice, făcând „trecerea” mai ușoară.

În urma analizei generale pe care am întreprins-o pe baza datelor colectate cu ajutorul chestionarului, am remarcat, prin intermediul răspunsurilor din cele două epoci puse față în față, că toate schimbările au survenit, în general, dinspre formă spre fond, dinspre resemantizarea spațiului nunții și a comprimării timpului iar dimensiunea socială a câștigat mai mult teren în comparație cu aceea spirituală.

Urmărind cum aceste transformări au apărut prin regândirea și readaptarea spațiului de desfășurare, am descoperit o schimbare majoră, accentul căzând, în contemporaneitate, pe marea petrecere de la finalului ceremoniei, pe organizarea acesteia într-un loc neutru, nu *acasă*. Există tendința organizării împreună a nunții, la restaurant sau într-un cort închiriat în acest scop. Dacă în anii '60-'70 predominau momentele de ceremonial în paralel sau în succesiune, separate, adică acasă la mireasă și acasă la mire, drumul străbătut de alai fiind mult mai mare, în anii 2000-2020 cele două desfășurări sunt unite într-una singură. Cu toate acestea, funcțiile sociale nu au slăbit, ci s-au găsit alte forme prin care s-au întărit.

Pentru tragerea acestor concluzii generale, ne raportăm atât la răspunsurile din chestionar, cât și la liniile de forță și la formele substanțiale ale ceremonialului surprins de bibliografia de specialitate, adâncimea diacroniei fiind în acest sens mult mai mare. Această perspectivă de ansamblu ne determină să considerăm că principala dimensiune a evoluției nunții o constituie „emanciparea”, mai ales în cazul mireșelor, asumarea totală a evenimentului de către cuplu. Reunit prin logodnă, perioadă variabilă ca timp, cei doi membri ai cuplului ajung să se cunoască foarte bine, să-și adapteze și să-și armonizeze viețile pentru conviețuire, să-și reconfigureze și să-și definească mediul privat, să adopte o anumită conduită publică împărtășită.

Inclusiv în mediul rural se remarcă aceste schimbări, această asumare individuală, ieșirea tinerilor de sub tutela părinților prin acțiuni sociale de trecere care preced nunta: studiul pe cont propriu, până la vârste mai mature, intrarea în câmpul muncii etc. Continuând observația directă și în cadrul concluziilor, relevăm tendința cuplurilor (logodiți sau nu) de a-și construi o situație materială bună tocmai în vederea mării treceri săvârșite prin nuntă.

Din postura de cercetători ai fenomenului, ne-am concentrat atenția pe dimensiunea socială a acestuia și mai puțin pe cea spirituală, cea de-a doua întărind-o pe cea dintâi, confirmând și legitimând angajamentele luate între miri și față de comunitate. Dimensiunea economică are și ea rolul definirii sociale a cuplului.

Schimburile și colportările dintre mediul rural și urban, dinspre moda impusă prin mediatizarea unor nunți din lumea mondenă sau chiar din satul tradițional au dus la o accelerare a evoluției nunții, existând chiar tendința de uniformizare a lor.

În această ordine de idei, observăm cum în epoca audiovizualului și a diseminării virtuale, ajunsă până în cele mai profunde straturi ale societății, a devenit ceva obișnuit ca imortalizarea să ocupe un rol însemnat în memoria cuplului, fiind, astfel, păstrate momente solemne și gesturile simbolice, mai vechi sau mai noi, din desfășurarea evenimentului: ultima fotografie cu grupul de prieteni în calitate de tineri necăsătoriți, semnarea actului de căsătorie într-o anumită atitudine, schimbarea inelelor, închinarea cununii și împărțășania, ciocnitul paharelor de șampanie, valsul mirilor și tăierea tortului etc.

Am propus, prin lucrarea de față, un mod de a înțelege schimbările prin care a trecut nunta de-a lungul timpului. Mai exact, am realizat o grilă de interpretare clădită prin cumularea, compararea, decuparea și identificare structurilor evenimentului, în diacronie, și semnificațiile etapelor sale în sincronie.

Am constatat că, de fapt, funcțiile nunții nu s-au schimbat în fundamentele lor: reconfigurarea relațiilor de rudenie a rămas la fel de importantă, schimbarea statutului social e la fel de evidentă și cu aceleași consecințe, întemeierea unei familii noi a rămas unul dintre scopuri, solidarizarea socială și angajamentul comunitar se confirmă și înfăptuiește în continuare prin nuntă. S-a petrecut, însă, un transfer de responsabilitate. Regizorii sunt acum mirii, stăpâni pe propriile destine și principalii factori decidenți în realizarea nunții, care oglindește și confirmă capacitatea lor de a-și organiza viețile în armonie cu aproapele, cu comunitatea din care fac parte.

Indiferent de perioada duratei de logodnă, pentru a rămâne la această schimbare, nunta transformă viețile mirilor și a familiilor acestora, atât prin implicațiile lor spirituale și juridice, adică le reconfigurează soților viața în plan personal și în plan social.

Nunta consfințește un angajament fundamental, recunoscut ca atare atât în mediul rural, cât și în cel urban.

Ca o concluzie generală, atragem atenția asupra funcției sociale determinante pe care continuă să o aibă nunta. Prin ea se realizează familia, se configurează și reconfigurează rețelele de rudenie, solidaritățile, influențele, „neamul” ca element de omogenizare, ca grup principal de apartenență.

Revenind la schimbarea obiceiurilor, la dinamica tradiției și a desfășurării efective a nunții, atragem atenția asupra acelor obiceiurilor, de la finalul petrecerii: scoaterea voalului miresei și așezarea lui pe capul unei tinere nemăritate care dorește să se căsătorească și care intră, așadar într-un moment de tranziție; „aruncarea buchetului” care, ca și predarea voalului, simbolizează pregătirea altei femei. Acest ultim gest are și caracterul marcării intrării pentru *cealaltă* în pregătirile pentru propria trecere. Aceste noi obiceiuri, destul de neglijate în

bibliografiile de specialitate, reflectă o continuitate între nunți, faptul că ele au o semnificație deosebită și dincolo de încheierea lor, iar sfârșitul uneia e dedicat pregătirii altui ceremonial.

Pe aceste observații, posibile numai după acumulările și panoramările întreprinse, urmate de analize și de propria cercetare de teren, se constituie și concluzia noastră generală: Nunta consfințește un fel de lanț tradițional, de fir narativ fundamental pentru comunitate. Înțelegerea prin această natura a sa și în acești parametrii, pe care am încercat să ni-i fixăm cât mai obiectiv posibil, ne oferă, credem noi, o perspectivă naturală și, deopotrivă, pragmatică, la nivel social și chiar spiritual, a nunții.